

Ble Gorm den gamle drept i Norge?

Arne Kvitrud, 11.4.2026

Innledning

To islandske annaler fra 1300-tallet har i sine kronologiske lister oppført at «Fall Gamla konungs». Kong Gamla ble altså drept i kamp. Gamla konge ble altså drept i kamp. Annales Regii: forteller at det var i 952, mens Skálholtsannáll angir 953.¹ Annalene regnes upålitelige for hendelser på 900-tallet. Men kan dette likevel ha noe for seg?

I skaldekvad fra 900-tallet omtales en høytstående person som Gamla. Han ble drept av kong Håkon Adelsteinsfostres menn. Gamla er tolket som en sønn av Eirik Blodøks. Men kan Gamla i stedet være den danske kongen Gorm den gamle?² Dette spørsmålet undersøkes her gjennom et metodisk eksperiment. Jeg utelater bevisst sagaer - inkludert Heimskringla - og baserer vurderingene i hovedsak på samtidige eller nær samtidige skaldekvad. Målet er å se hva primærkildene faktisk sier, løsrevet fra diktingen i sagaene.³ Formålet er videre å undersøke om Gorm kan ha vært Gamla, og om han kan ha blitt drept i Norge av kong Håkon Adelsteinsfostres menn.

Gorm den gamle var dansk konge på 900-tallet. Nøyaktige årstall mangler, og han er bare omtalt i et fåtall kilder. Det er likevel vanlig å angi perioden fra før 936 til ca.

958. Håkon var konge omkring perioden 934-961.

Annalene

Av de eldste islandske annalene, mente Finnur Jónsson at Annales vetustissimi og Annales reseniani utgjør én gruppe, mens Annales regii står for seg, og at den yngre Skálholtsannáll har lån fra begge grupper. Det er trolig Annales Regii som er hovedkilden om Gamla konungr. Finnur mente videre at Áres og rimeligvis også Sæmunds verker var blant kildene til Annales Regii.⁴ Ved en anledning oppgir annalen: Så sier Sæmund prest den lærde (*Svá segir Sémundr prestr hinn fróði*). Kilden om Gamla er da trolig fra Sæmund Frodes verk tidlig på 1100-tallet. Det er før sagaene ble til, men likevel mer enn hundre år etter hendelsene.

Gorm Gamle

Som eksempel omtales Harald ("Hårfagre") i den delen av Haraldskvadet som handler om slaget i Hafrsfjord, bare som Luva. En av hans motstandere omtales også bare med tilnavnet (Haklang). Så det er ikke noe i veien for at Gamla var et tilnavn. Hvordan omtales så Gorm i kildene?

Navnet til Gorm er skrevet forskjellig i kildene fram til omlag 1200:

- **Hedeby stein 4 (ca. 940)** der det står ... *Gormr reist rúnar*. Her er det uvisst

¹ Storm, Gustav: Islandske Annaler indtil 1578. Christiania, 1888, side 103 og 176 - http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2006112201014.

² Jeg bruker dataprogrammet Claude Sonnet 4.5 som samtalepartner, og til hjelp med oversettelser.

³ Jeg har tidligere testet metodikken på Erling Skjalgsson - se Arne Kvitrud: Gåten Erling Skjalgsson - en kildekritisk undersøkelse, 2025 - på Kvitrud.no. Mer om valg av metode i vedlegget.

⁴ Finnur Jónsson: Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie, bind 3, København 1924 - [FJ-Litteraturhist.Bd.3a Islandske annaler 1300-1450 - heimskringla.no](http://FJ-Litteraturhist.Bd.3a_Islandske_annaler_1300-1450_-_heimskringla.no).

om det er Gorm den gamle. Ingen tilnavn.

- **Den lille Jellingsteinen (ca. 950):** Navnet som er tolket som Gorm konge lyder *kurmr kunukr* (Kurmr konge). Ingen tilnavn.
- **Den store Jellingsteinen (ca. 965):** Inskripsjonen nevner *kurm fapur* (Kurm far). Ingen tilnavn.
- **Hällestad-runesteinen (seint 900-tall)** nevner *Tóki* både som Kurms sønn og Gorms sønn. Gorm er uten tilnavn.⁵ Det er uenighet om dette refererer til Gorm den gamle.
- **Runestein i Sønder Vissing (950-1000)** der hans svigerdatter Tove brukte navneformen *Görms*.⁶
- **Eyjólfur Valgerðarson (før 985)** løsvise omtaler *Gorms af gømlu* = Gorm av det gamle.⁷
- **Adam av Bremen (ca. 1070)** skrev boka *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* på latin. Han brukte flere versjoner av navnet: *Hardecnudth Orm* (her er det flere forslag om hvordan dette skal tolkes), *Orm*, og de mer latiniserte formene *Gormo senis* og *Gormus senex*. Begge de latiniserte navnene betyr Gorm den gamle eller Gorm gamle. Teksten om Orm er: ... *Cui successit Orm, qui et Gorm dictus*

est = Han ble etterfulgt av Orm, som også ble kalt Gorm.⁸

- **Roskildekrøniken (ca. 1138–1143)** skrev navnet som *Gorm* på latin, uten tilnavn.⁹
- **Reges Danorvm (ca. 1140–1150)** har: *Gorm gamlæ*.¹⁰
- **Historia Norwegie (en gang i perioden 1150-1235)** har teksten: *Gorms Stultissimi* = Gorm Tåpelig.¹¹
- **Nóregs konungatal (slutten av 1100-tallet)** nevner i vers 19: *Gorms sun* = Gorms sønn. Ingen tilnavn er brukt.¹²
- **Sven Aggesen (ca. 1185-1190)** kalte ham på latin som *Gorm Løghæ*.¹³

⁸ [Scriptores minores historiae Danicae medii aevi ex codicibus denuo recensuit M. Cl. Gertz. Udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie : Gertz, M. C. \(Martin Clarentius\), 1844-1929, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#), side 170: Post hunc Gorm Ænskæ, filius eius, lvii. regnavit annis iv. — Post illum frater Haraldus lviii. regnavit breui tempore. — Cui successit Orm, qui et Gorm dictus est, lix.; cuius vxor fuit Tyræ Danmarckbot; eius temporibus deleta est fere tota Christianitas = Etter ham regjerte Gorm Enske, hans sønn, i fire år. — Etter ham regjerte broren Harald i kort tid. — Han ble etterfulgt av Orm, som også ble kalt Gorm; hans kone var Tyra Danmarksbot; i hans tid ble nesten hele kristendommen utslettet.

⁹ [Scriptores minores historiae Danicae medii aevi ex codicibus denuo recensuit M. Cl. Gertz. Udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie : Gertz, M. C. \(Martin Clarentius\), 1844-1929, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) side 17, 18 og 23. Dansk oversettelse er her: [Roskildekrøniken – heimskringla.no](#)

¹⁰ [Scriptores minores historiae Danicae medii aevi ex codicibus denuo recensuit M. Cl. Gertz. Udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie : Gertz, M. C. \(Martin Clarentius\), 1844-1929, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) side 168.

¹¹ *Historia Norvegiae* utgitt av Inger Ekrem, Lars Boje Mortensen (redaktør); Peter Fisher (oversetter). Museum Tusculanum Press, 2003 - [Historia Norwegie](#), side 82.

¹² [Noregs Konungatal – heimskringla.no](#).

¹³ [Scriptores minores historiae Danicae medii aevi ex codicibus denuo recensuit M. Cl. Gertz. Udg. af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie : Gertz, M. C. \(Martin Clarentius\), 1844-1929, ed : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#), side 108 og 109.

⁵ Direkte avlest: Æskel satti sten þænsi æftir Toka Kurms sun, ser hullan drottin. Sar flo ægi at Upsalum Sattu drængiar æftir sin bropur sten a biargi stöþan runum. Þer Gorms Toka gingu næstir = Eskil satte denne steinen etter Toke Gorms sønn, sin trofaste herre. Han flyktet ikke ved Uppsala. Krigerne satte stein på fjellet, støttet av runer, etter sin bror. De gikk nærmest Gorms Toke.

⁶ Direkte avlest: Tōfa lēt gərva kumbl, Mistivis dōttiR, øft mōður sīna, kona Hara[l]ds hins gōða, Görms sonaR = Tove, Mistivs datter, lot gjøre dette minnesmerket etter sin mor, kone til Harald den gode, Gorms sønn.

⁷ Diana Whaley 2012: Eyjólfur Valgerðarson, *Lausavísa*, i Diana Whaley (redaktør), *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1*. Turnhout: Brepols, side 276 - <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=1157> (hentet 12.12.2025).

Løghæ er et gammelt dansk ord med betydningen doven, sløv eller dvask.

- **Saxo Grammaticus (ca. 1200)** i *Gesta Danorum: Gormo og Gormone*.¹⁴

Kongens navn skrives på så mange måter at ettertiden neppe har visst med sikkerhet hvordan navnet ble skrevet eller uttalt. På 1100-tallet ser det ut til at navnet er normalisert til å være Gorm.

Jeg vurderer tilnavnene hos Sven Aggesen og Historia Norwegie som for svakt underbygd til å gå videre med. Men hvilke skaldekvad omtaler den gamle eller Gamla?

Gamla i skaldekvadene fra 960-tallet

Glum Geirason forteller i ei løsvise: Harald (Gråfell eller Blåtann?) har hevnet Gamla godt (*Haraldr hefr vel hefnt Gamla*).¹⁵

Einar Skálaglam diktet i Håkonardrápa: Gamlas slekt bygde land, og fienden refset dem i fordums tid, slekten som våget å angripe (rive) véum.¹⁶ (*Byggðir lönd, en*

¹⁴ [Saxonis Grammatici Gesta Danorum : Saxo, Grammaticus, d. ca. 1204 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#) side 318 og 371.

¹⁵ Norrønt: Haraldr hefr vel hefnt Gamla, en hafna fjörvi — folkrakkr fylkir, of vannt framligt —, es drekka dreyra Hôkunar fyr handan ver; frákr roðin = Harald har godt hevnet Gorm, men mistet livet — den folkemodige fyrsten vant et herlig fremskritt — da vi drakk Håkons blod hinsides; jeg hørte at våpnene ble rødfargede. Se Diana Whaley (redaktør) 2012: *Glúmr Geirason*, Lausavísa 1, i Diana Whaley (redaktør): *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1*. Turnhout: Brepols, side 266 – lausvise 6.

¹⁶ Gamlas slekt bygde land, og fienden refset dem i fordums tid, slekten som våget å angripe (rive) véum. Nå er en kriger, etterkommer av fyrster, ivrig i angrep, satt på tronen, bedre enn enhver herre. Véum kan bety helligdommene eller kirkene. Krigeren er nok Harald Gråfell. Originalen er full av omskrivninger og kjenninger, så oversettelsen er etter beste evne. Oversatt fra den norrøne teksten i Edith Marold 2012: *Einarr skálaglamm Helgason*, Håkonardrápa, i Diana Whaley (redaktør): *Poetry*

lundalék orð á því, forðum Gamla kind, súsganda, gunnborðs, véum þorði). Véum kan være helligdommene eller kirkene.

Øyvind Skaldespiller sier i ei løsvise: Kong Håkon rødfarget tidligere sverdet i Gamlas blod (*Gamla blóði*). Da drev han alle Eiriks arvinger til sjøs.¹⁷

Tord Sjárekssons dikt *Drápa* om Torolf Skolmsson handler om slaget ved Fitjar. Det er mer tvetydig enn de andre, og dermed vanskeligere å bruke. Den mest interessante teksten er direkte oversatt: Striden blusset opp, da arvingen vant til å vekke ærefrykt, på flukt, gulls, da fyrsten var falt, Gunnhilds kom sørfra. Jeg tolker dette som: Striden blusset opp, da arvingen vant til å vekke ærefrykt, - flyktet. Gullrik! Da herskeren (*gramr*) falt, kom Gunnhilds (sønn?) sørfra. Den norrøne teksten (uten moderne skilletegn siden det er fra en muntlig overlevering) er: *Starf hófsk upp þás arfi ótta vanr á flótta golls es gramr vas fallinn Gunnhildar kom sunnan*.¹⁸

Samlet forteller skaldekvadene at Gamla:

from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1. Turnhout: Brepols, side 279. <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=1179> (hentet 10.11.2025).

¹⁷ Russell Poole 2012: *Eyvindr skáldaspillir Finnsson*, i Diana Whaley (redaktør): *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1*. Turnhout: Brepols, side 213 - <https://skaldic.org/m.php?p=verse&i=2558>: Fyrr rauð Fenris varra flugvarr konungr sparra — malmhríðar svall meiðum móðr — í Gamla blóði, þás óstirfinn arfa Eiríks of rak — geira nú tregr gæti-Gauta grams fall — á sæ alla = Tidligere rødfarget den kampvillige kongen sverdet i Gamlis blod; motet svulmet i krigerne da han, vennligsinnet, drev alle Eiriks arvinger til havs; nå sørger krigerne over kongens fall.

¹⁸ Kari Ellen Gade (2012): Þórðr Særeksson (Sjáreksson), Þórálfs drápa Skólmssonar, i Diana Whaley (redaktør), *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1*. Turnhout: Brepols, side 236. <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=1420> (besøkt 9.11.2025).

- Var av høy rang, og hadde bygd og hersket over land.
- Ødela helligdommer.
- Ble drept av Håkon den gode i kamp.
- Døden ble senere hevet, trolig av Harald Gråfell.

Tolkning 1: Gamla som sønn av Eirik Blodøks

Sagaforfatterne tolkninger er at Gamla var Gamla Eiriksson, en sønn av Eirik Blodøks. Ifølge sagaene angrep Gamla Eiriksson sammen med Eirikssønnene Håkon den gode i slaget på Rastarkalv ved Kristiansund. Håkon vant og Gamla ble drept.¹⁹ Kvadene bekrefter ikke slagstedet. Det kan ha vært på 950-tallet.

Einar Skålaglams beskrivelse i *Håkonardrøpa* - at Gamlas slekt bygde land og ødela helligdommene – passer dårlig om en sønn av en tidligere norsk konge. Vi kjenner ikke omtale av noen Gamla Eiriksson eller Guttorm Eiriksson som styrte et land eller område, eller ødela helligdommer.

Både Gamla eller Guttorm Eirikssønner er bare kjent fra sagaene, og det er uvisst om de noensinne levde. De kan være diktet opp som en tolkning av skaldekvadene.

Claus Krag og Per Sveaas Andersen mente det er mulig at Gamla var tilnavnet til en av de andre Eirikssønnene: Guttorm Eiriksson.²⁰ Guttorm Eiriksson er også bare kjent fra sagaene, og kan være oppdiktet.

Tolkning 2: Gorm den gamle

¹⁹ Flere detaljer om hvor slaget kan ha vært, og om utviklingen i slaget er beskrevet i Siw Helen Myrvoll Grønland: Håkon den godes landskap på Frei og slaget på Rastarkalv. MS avhandling, 2014, side 81. Hun bruker i all hovedsak sagaene som kilder.

²⁰ Krag, Claus og Per Sveaas Andersen: Eirikssønnene i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 19. oktober 2025 fra <https://snl.no/Eirikss%C3%B8nnene>

Glum Geirasons løsvise om at Harald (Gråfell) hevet Gamla godt (*Haraldr hefr vel hefnt Gamla*), kan passe både om Gamla var en Eiriksson eller Gorm. Det forutsetter at Gorm var morfaren til Eirikssønnene. Her er det også et problem med kildene, da slektskapet bare framgår av sagaer – som vi vet er usikre kilder. Men her støtter jeg meg til Claus Krag, som mente at Gunhild antakelig var datter av Gorm den gamle.²¹ Det virker også rimelig.

Øyvind Skaldespillers løsvise kan tolkes som at Gorm Gamla var sammen med Eirikssønnene (barnebarna) til Norge. Gorm ble drept, og Eirikssønnene flyktet.

Gamla ødela helligdommer. Det kan være en kristen som angrep hedenske helligdommer, eller omvendt. Adam av Bremen (ca. 1070) skrev at den kristendommen som fantes i Danmark, gikk Gorm inn for å utrydde fullstendig. Prester jaget han bort fra sitt land, og flere pinte han i hjel.²² Saxo Grammaticus skrev omkring 1200 at Gorm alltid var fiendtlig innstilt mot kristendommen, og rev gudshus.²³ Men i Gorms kongeperiode ble det likevel utnevnt biskoper til Jylland,

²¹ Claus Krag (2.9.2025): Eirik Blodøks. Store norske leksikon (på norsk). Besøkt 16.11.2025.

²² Adam av Bremen skrev noe tilsvarende (min oversettelse fra https://www.heimskringla.no/wiki/Adam_af_Bremen:_Unni): Over danskene regjerte den gang Hardeknud Gorm, en riktig grusom huggorm, det tør jeg si, og dessuten en ikke ubetydelig fiende av kristne folk. Den kristendommen som fantes i Danmark, gikk han inn for å utrydde fullstendig, Guds prester jaget han bort fra sitt lands grenser, og flere av dem pinte han i hjel.

²³ Saxo Grammaticus; Danmarks krønike - https://www.heimskringla.no/wiki/Gorm_den_Gamle: Min oversettelse: Nå ble Gorm konge, en mann som alltid var fiendtlig innstilt mot kristendommen og oppsatt på å ta all ære fra de kristne, som om de var de mest avskyelige mennesker... jevnet han den kirken som fromme mennesker hadde bygget på byen Slesvigs grunn, fullstendig med jorden, som om det var en vanhellig bolig for ugudelighet, og straffet således dem han ikke hadde pint og plaget, ved å rive ned deres gudshus...

riktignok etter påtrykk fra den tyske keiseren. Saxo er også en sein og usikker kilde. Beskrivelsen i kvadet passer imidlertid best på Gorm.

Hvorfor skulle Gorm dra til Norge? Hva var den politiske situasjonen? Guttorm Sindre diktet Håkonardrápa på 960-tallet om Håkon Adelsteinsfostre. De aktuelle versene lyder i min oversettelse, der krigeren, sjøfareren og gullødeleggeren er Håkon.²⁴

- Vers 2: Krigeren fór fra sør med bare to skip til Sjællands grønne odde, da den fullstendig rasende sjøfareren ryddet alle de elleve danske skipene, vidt berømt for det etterpå.
- Vers 3: Krigeren lyktes deretter i å legge under seg Sjælland, de dreptes og vendernes vide fristed, og Skånes kyst.
- Vers 4: Sjøfareren gjorde Götaland skattepliktig; den mest gavmilde gullødeleggeren vant slagene på den ferden.

Noen antar at Gorm bare styrte over Jylland.²⁵ Håkon angrep altså ikke Jylland. Diktet setter ikke hendelsene inn i en sammenheng. Claus Krag mente angrepene kan ha vært før Eirikssønnene angrep

Håkon på 950-tallet.²⁶ Angrepene er vanskelig å tolke med noe sikkerhet, men kan være av foranledningene til at Gorm dro til Norge.

Det antas at Gorm er gravlagt i Jelling. Transporten av et lik fra Norge til Jelling ville vært problematisk. Vi vet likevel ikke sikkert at Gorm ble gravlagt i Jelling.²⁷

Tolkning 3: Eirik Blodøks som den gamle kongen av Norge

Gamla kongen kan ha vært brukt om Eirik i betydningen den tidligere norske kongen.

Eirik forlot Norge omkring 934, og opplysningene om hvor det ble av ham spriker. Det var antatt at Eirik var Erik Haraldsson som hersket i York med avbrudd fram til han ble drept i 954. Clare Downham begrunner overbevisende at Eirik og Erik var to personer.²⁸

Skaldekvadet Eiríksmál vers 9 forteller hvem som kom til Valhall samtidig med Eirik: Det er fem konger; jeg skal nevne navnene på dem alle; jeg er selv den sjette (*Konungr 'ru fimm, kennik þér nafn allra,*

²⁴ Oversettelsen til bokmål er fra den norrøne teksten, med støtte i den engelske oversettelsen, som angitt av Russell Poole 2012: Guthormr sindri, Håkonardrápa i Diana Whaley (redaktør), 'Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages. 1. Turnhout: Brepols, side 156. <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=1216> (besøkt 12.11.2025). Oversettelsen av hele diktet er på <https://no.wikipedia.org/wiki/H%C3%A5konardr%C3%A5pa>.

²⁵ Stefan Pajung og Niels Lund: Gorm den Gamle på lex.dk. Hentet 5.12.2025 fra https://lex.dk/Gorm_den_Gamle. Erik Opsahl: Gorm den gamle i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 5. desember 2025 fra https://snl.no/Gorm_den_gamle.

²⁶ Claus Krag: Norges historie, Vikingtid og rikssamling 800-1130, 1995, side 123 - <https://www.nb.no/items/b45a01d6b813b0e82eb5687bfa03e924?page=121&searchText=950>.

²⁷ Se for eksempel Anne-Sofie Gräslund og B. Hårdh: "Drakar i Uppåkra. Fler fynd i centrum. Uppåkrastudier 9, 2003, side 179-188: Beslagen från Jelling har associerats med kung Gorm och även om detta inte kan bevisas tyder dock placeringen i kyrkan i Jelling på att den gravlagde haft nära förbindelser med kungadynastin - <https://lucris.lub.lu.se/ws/files/77547735/9>. Fler fynd i centrum. Materialstudier i och kring Uppåkra.pdf#page=183. Se også Niels Lund: "Knud J. Krogh & Bodil Leth-Larsen: Hedensk og kristent: Fundene fra den kongelige gravhøj i Jelling. (Vikingekongernes monumenter i Jelling Bind 2). København, 2007", Historisk Tidsskrift - <file:///C:/Users/akvit/AppData/Local/Temp/MicrosofEdgeDownloads/046b26b3-0aa1-41d9-9a8e-e3e67b740473/admin,+51561-101201-1-CE.pdf>

²⁸ Clare Downham: The Chronology of the Last Scandinavian Kings of York, AD 937-954. Northern History bind 40.1, 2003.

ek em hinn sétti sjalfr).²⁹ Jeg har bare funnet ett slag der tallet på døde konger passer. Det var slaget ved Brunanburh i 937. Fem unge konger falt i slaget. Eirik var da trolig død lenge før Gamla konungr.

Tolkning 4: Gamla som kvinnenavn

Om Gamla var et kvinnenavn (normativ), skulle navnene vært skrevet:

- "Gǫmlu kind" (genitiv)
- "hefnt Gǫmlu" (akkusativ)
- "í Gǫmlu blóði" (dativ)

Det språklige støtter at Gamla var en mann. For en mann som het Gamli i normativ, er de andre bøyningsformene Gamla både i genitiv, akkusativ og dativ.

Tolkning 5: Gamla som familienavn

Gamla kan ha vært et tilnavn for eldre herskere, eller et familienavn eller tilnavn brukt av flere generasjoner i samme ætt. Einar Skålaglams formulering "Gamla kind" (Gamlas slekt) kan også tolkes som at Gamla refererte til en hel slekt snarere enn en enkeltperson.

Gamla kind kan av kronologiske årsaker neppe ha vært Gamla Eirikssons etterkommere.

Gamla som familienavn er mulig, men lite trolig.

Konklusjon

Kildene tillater flere tolkninger av hvem Gamla var. Tolkningen i sagaene er at Gamla var sønn av Eirik Blodøks. Denne gjennomgangen viser at Gorm den gamle også er en mulig kandidat.

Skaldediktene kan tolkes som at Gamla var et fornavn eller tilnavn til en av Eirikssønnene. Men at Eirik Blodøks hadde sønnene Gamla og Guttorm, dukker først opp i sagaene på slutten av 1100-tallet. Jeg finner ikke kilder som støtter at Gamla eller Guttorm bygde eller hersket over land, eller ødela helligdommer. Gorm både hersket over land, og kan ha revet kirker. Kildene er likevel få og usikre.

Dette er et eksperiment med minimal bruk av sagaene. Samtidig avslører gjennomgangen hvor lite samtidige kilder det er, både for norsk og dansk historie.

Den mest sannsynlige konklusjonen er at kong Gorm den gamle falt i et slag mot kong Håkon en gang omkring 952. Men en må være åpen for andre muligheter!

²⁹ R. D. Fulk: 'Anonymous, Eiríksmál' in Diana Whaley (ed.), *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages 1*. 2023, Turnhout: Brepols, side 1003.

Vedlegg

Hvilke kilder fins fra perioden?

Sagaene er de mest brukte kildene om den eldste norgeshistorien. For mange troner Heimskringla høyest. Den ble forfattet på 1230-tallet - 300 år etter at Håkon og Gorm levde. Heimskringla har også mange detaljerte beskrivelser, og også private samtaler langt tilbake i tid, som ikke fins i eldre kilder. De må være oppdiktede. Skal en lete med luper for å finne om det kan være noe rett eller brukbart, eller skal jeg forkaste Heimskringla? Det er ikke overbevisende begrunnelser for å avvise det helt, og det er på samme måte heller ingen overbevisende begrunnelser for å fortsette å bruke det han har skrevet. Jeg bruker ikke Snorres prosatekster som kilder om Gorm og Håkon den gode. Dette metodiske grepet gir mulighet for å vurdere kildene uavhengig av sagatradisjonen. Jeg forkaster det han skrev i prosa, og de historieskrivende tradisjonene som bygger på ham. Snorre skrev også i en tradisjon. For å forenkle legger jeg inn en margin, og setter grensen ved år 1200. Det innebærer også at blant annet heller ikke Fagrskinna brukes. Unntaket er gjengivelsen av skaldekvad. Et metodisk dilemma er at mange av skaldekvadene kun er bevart i de samme sagaene jeg forkaster som prosatekster. Jeg legger likevel til grunn at kvadene, på grunn av deres metriske struktur og bevaring i flere uavhengige kilder, har større sannsynlighet for å være autentiske enn sagaprosan. Dette betyr ikke at kvadene er feilfrie, men at de kan være nærmere de opprinnelige kildene.

Torgrim Titlestad har stor tro på at sagaene er overlevert riktig.³⁰ Han skrev blant annet: *Det er på tide å slå til lyd for en alternativ synsmåte: den konstruktive sagakritikken. Den konstruktive sagakritikken drar på nytt sagane inn på arenaen som historiske kilde og betrakter dem som barn av muntlighetens kultur – med spor i skriftlig materiale. Her ser man mer konstruktivt på sagaenes informasjonsverdi enn i den radikale varianten, og gir nye muligheter til å rekonstruere fortiden. Oppgaven blir imidlertid ikke enklere, da man kritisk må gjennomlyse sagastoffet som den radikale sagakritikken forkaster.*

Sverre Bagge skrev blant annet:³¹ *Et unntak fra dette er Torgrim Titlestad, som med utgangspunkt i studiet av muntlige tradisjon er villig til å akseptere det meste av sagenes beretninger. Han har imidlertid liten tilslutning av andre faghistorikere. Tilhengerne av muntlig tradisjon har gitt en rekke argumenter for at den kan være mer pålitelig enn brødrene Weibull og Sigurður Nordal antok. Men selv om fortellinger kan overleve i flere hundre år, har vi ingen garanti for at dette er tilfellet med alt som berettes i sagaene. I tillegg kommer at det vi møter i sagaene ikke er direkte formidlet folketradisjon, men litterært bearbeidelse av en tradisjon som i sin opprinnelige form er utilgjengelig for oss. Hvordan kan vi vite hva som er autentisk og hva som er oppdiktet? Det kan være fristende å bruke som kriterium at vedkommende historie er rimelig eller sannsynlig eller passe med det vi ellers vet, men dette kan lett utarte til at man lanserer*

³⁰ Torgrim Titlestad: Tilbake til sagaene, Nytt Norsk Tidsskrift nr. 1, 2009.

³¹ Sverre Bagge: "När sägen och dikt sopats bort..." Den weibullske kildekritikk etter 100 år. Historisk tidsskrift, 2014, side 565-594.

en hypotese og så betrakter alle kilder som støtter hypotesen som troverdige. Selv om vi ikke tror på absolutt sikre fakta, må vi derfor ha noen kriterier for troverdighet som er uavhengig av våre egne hypoteser.

Hans Jacob Orning konkluderer med:³² *Den versjonen Torgrim Titlestad presenterer av norsk middelalderhistorie i Klassekampen og mer utførlig i Vikingtid minner sterkt om den Rudolf Keyser framførte på 1800-tallet som representant for «den norske historiske skole». Kampen stod mellom bondesamfunn og kongedømme, og resultatet var at folkefriheten gikk tapt med det sterke norske kongedømmet i høymiddelalderen. Det er underlig å lese en slik framstilling i 2016/17. Keyser ble imøtegått allerede av P. A. Munch, som mente at det norske samfunnet var langt mer aristokratisk. Senere historikere har stort sett forlatt læren om at Norge var særs demokratisk og annerledes enn andre land.*

Metodikken med forsettlig å utelate kilder er ikke mye brukt i Norge. Jeg har ikke funnet noen som systematisk har gjort det slik. Det er derimot noe brukt ute i verden. De mest kjente er Patricia Crone og Michael Cook som brukte en tilsvarende metode for å beskrive den tidligste utviklingen av islam, uten å bruke muslimske kilder.³³ De fikk alt fra hyllest til flengende kritikk for sitt arbeid. Heimskringla er så inngrodd for vår historieforståelse, at det kan være vanskelig å akseptere at Snorre ikke brukes.

Påliteligheten til skaldekvadene

Hvis jeg forkaster Snorres prosa fra 1230-tallet, hvorfor skal jeg stole på skaldekvadene han hevder er 250 år gamle? Men skaldekvadene skiller seg fra prosaen i sagaene på flere måter.

For det første er de fleste kvadene kjent i flere uavhengige kilder. Der sagaprofaen ofte bare fins i én eller to beslektede kilder, kan skaldekvad være bevart i fem, ti eller flere skrifter. Dette gir mulighet for tekstkritisk sammenligning og identifisering av forvrengninger.³⁴

For det andre kan enkelte skaldekvad være samtidige eller nær samtidige med hendelsene de beskriver. Kvadene inneholdt skryt og overdrivelser, men direkte løgn ville vært avslørt av publikum. Andre kvad er minnedikt laget kort tid etter, trolig for familien. Selv om de nærmeste ikke hadde full innsikt i hva avdøde utrettet, og skalden derfor hadde større frihet, ligger de likevel nærmere i tid enn sagatekstene.

For det tredje har skaldekvadenes komplekse form trolig bidratt til bedre muntlig overlevering. M. K. Lawson oppsummerte dette slik: *"... it may seem incredible that they (det vil si kvadene) may have been remembered accurately for many decades, but the construction of the skaldic verse was complex, and features such as the binding of pairs of lines by alliteration, and rhyme and consonance within lines, perhaps facilitates the correct transmission of individual works."*³⁵

Likevel er skaldekvadene problematiske. Tekstene er kjent i kilder som avviker fra hverandre. I noen tilfeller er innhold i

³² Hans Jacob Orning: Demokrati i vikingtiden? Klassekampen 9.1.2017.

³³ Patricia Crone og Michael Cook: Hagarism: The Making of the Islamic World. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

³⁴ Dette er i stor grad gjort i Diana Whaley (redaktør), Poetry from the Kings, Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035. Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages. 1. Turnhout: Brepols

³⁵ M. K. Lawson: Cnut, England's viking king 1016–35, 2011, side 74f.

versene endret, verselinjenes rekkefølge kan være forskjellig, flere kvad kan være blandet sammen, og innholdet kan være stokket om. Vi vet ikke alltid hvilken kilde som har den mest opprinnelige teksten.

Kvadene var i utgangspunktet muntlige. På et tidspunkt har noen skrevet ned tekstene og lagt inn linjeskifter, punktum, komma samt store og små bokstaver. Dette innebærer en tolkning av kvadet. Jeg har derfor følt meg fri til å revurdere skilletegnene når det gir bedre mening.

Som Lawson videre påpeker: *"Even so, this does not preclude the possibility that whole verses were varied or fabricated later, or associated with saga writers, who sometimes misunderstood this material with the wrong poet and/or leader... even if accurately transmitted the reliability of the poetry is still open to doubt."*

Utover usikkerheten i overleveringene, er det neste problemet tolkning av kvadene. Enok Opsund beskriver følelsen av at skaldene strødde ut ord vilkårlig i innfløkte strofeformer. Det er også omskrivninger (kjenninger) som han selv fant ut av ved hjelp av Snorre-Edda.³⁶ Johan Schreiner mente at Snorre kan ha forstått en del, misforstått noe annet og diktet til resten i Heimskringla.³⁷ Det samme kan han ha gjort i sine andre bøker, inkludert Edda. Her oppstår et metodisk dilemma: Jeg har ikke funnet at noen har etterprøvd Snorres gjettinger på hvordan mange hundre år gamle kjenninger skal tolkes. Samtidig er det vanskelig å ikke bli påvirket av oversettelser som bruker Snorre. Jeg prøver derfor å få til mest mulige ordrette oversettelser uten å bruke Snorres Edda, men erkjenner at dette er utfordrende.

³⁶ Enok Opsund: *Island i sogetida*, 1954, side 141 - <https://www.nb.no/items/b56fa7d2164af72fbb7ef4c523942931?page=139&searchText=innfl%C3%B8kte>

³⁷ Sverrir Jakobsson: *Erindringen om en mægtig Personlighed*, *Historisk tidsskrift* 81.02-03, 2002, side 222.

Sverrir Jakobsson skrev kritisk om denne problematikken: *"Moderne norsk historieskrivning har i høy grad erstattet Snorre med skaldedikt, men har ikke oppnådd annet enn en falsk sikkerhetsfølelse. Dette har Claus Krag påpekt i avhandlingen Ynglingatal og ynglingesaga: 'At skaldekvadene kan betraktes på denne nokså enkle måten, uten at man f.eks. problematiserer den århundrelange skriftløse overleveringen [...], er en forutsetning for den bruk historikerne i vårt århundre har gjort av kvadene som kilder.' Man har valgt å se bort fra at bak skaldediktene skjuler seg alltid Snorres og andre 1200-talls historikers oppfattelse av dem, fordi man ikke har greid å bruke diktene som virkelig selvstendige kilder."*³⁸

Skaldekvadene er ikke perfekte kilder, men de er de beste vi har fra 900-tallet. Samtidig erkjennes det at:

- Overleveringene er ikke perfekte - tekster varierer mellom kilder.
- Tolkningene er usikre, spesielt når det gjelder kjenninger.
- Vi er påvirket av Snorres tolkninger, selv når vi prøver å unngå dem.
- Kvadene kan inneholde skryt, overdrivelser og partiske fremstillinger.

Skaldekvadene må derfor brukes kritisk. De gir fragmenter av informasjon som må tolkes forsiktig. Men nettopp fordi de er fragmenter nærmere hendelsene i tid, og ikke ferdige fortellinger som sagatekstene, gir de et bedre utgangspunkt for å forsøke å forstå hva som skjedde på 900-tallet.

³⁸ Sverrir Jakobsson: *Erindringen om en mægtig Personlighed*, *Historisk tidsskrift*, bind 81, 2002, side 227f.